

ЗАУВАЖЕННЯ

до звіту про результати акредитаційної експертизи освітньої програми «Туризм», що реалізується на другому (магістерському) рівні вищої освіти у Маріупольському державному університеті

Віддаючи належне рекомендаціям експертної групи щодо поліпшення освітньої програми «Туризм», що реалізується на другому (магістерському) рівні вищої освіти у Маріупольському державному університеті, враховуючи її висновки про те, що «..недостовірних відомостей, поданих для акредитації документах, не виявлено», необхідно зазначити, що під час роботи експертної комісії у Маріупольському державному університеті були зроблені зауваження щодо структури та змісту освітньої програми «Туризм» (Критерій 2, рівень відповідності Е), з якими Університет не погоджується і у зв'язку з чим вважаємо необхідним надати пояснення.

Зауваження 1.

Обов'язкові освітні компоненти, включені до освітньо-професійної програми «Туризм» (публічне адміністрування і соціальна відповідальність бізнесу, інформаційні системи і технології управління організацією, методологія та організація наукових досліджень, іноземна мова у професійному середовищі, стратегічне управління корпораціями у туризмі, управління проектами, фінансовий менеджмент, управління потенціалом та діагностика діяльності підприємств, управління інноваціями в туризмі, управління якістю в туризмі), на думку експертної групи, не спроможні у повному обсязі забезпечити програмні результати навчання. - обов'язкові освітні компоненти (нормативні навчальні дисципліни) у сукупності не призводять до досягнення 8 програмних результатів навчання (РН-4, РН-6, РН-12, РН-15-РН19), які забезпечуються здебільшого за рахунок дисциплін вільного вибору здобувача вищої освіти.

ОП «Туризм» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти розроблено кафедрою менеджменту на принципах автономії та академічної свободи із врахуванням запитів ринку праці, консультацій із стейкхолдерами (здобувачами вищої освіти, роботодавцями, науковою спільнотою інших ЗВО України) за відсутності затверджено Стандарту вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» за другим (магістерським) рівнем.

Усі програмні результати освітньої програми забезпечуються обов'язковими освітніми компонентами, що наглядно доводить матриця відповідності визначених освітньою програмою результатів навчання та

компетентностей, яка є складовою частиною освітньо-професійної програми «Туризм» за другим (магістерським рівнем вищої освіти (<http://mdu.in.ua/Ucheb/OPP/mag/turizm.pdf>)). Зазначені комісією **програмні результати (РН 4, РН 6, РН 12, РН 15 – РН 19), забезпечуються обов'язковими освітніми компонентами.**

РН 4 - Здатність критично оцінювати явища, ситуації, діяльність осіб, спираючись на отриманні знання, зокрема ситуаційного та самоменеджменту; діяти соціально відповідально та громадянські свідомо на основі загальнолюдських ціннісних орієнтирів – **забезпечується обов'язковими освітніми компонентами:** Інформаційні системи і технології управління організацією; Методологія та організація наукових досліджень; Іноземна мова у професійному середовищі; Управління інноваціями в туризмі; Науково-дослідна практика (у тому числі виконання кваліфікаційної роботи).

Крім того, досягнення зазначеного результату навчання доповнюється за рахунок компонент вибіркового блоку: Актуальні проблеми туризму і сфери послуг; Електронна комерція і логістика в туризмі.

Одночасно зауважуємо, що досягнення результату навчання РН 4 за вказаними у **Звіті** вибічковими компонентами **Поведінка споживачів сфери гостинності та / або Стратегічний менеджмент і маркетинг (за видами економічної діяльності) не передбачено освітньою програмою.**

РН 6 - Володіння поглибленими професійно-профільними знаннями і практичними навичками використання спеціального програмного забезпечення на базі глобальної мережі Інтернет, щодо вирішення конкретних завдань дослідження розвитку та підвищення ефективності діяльності підприємств туристичної сфери і готельно-ресторанного бізнесу – забезпечується обов'язковими освітніми компонентами: Інформаційні системи і технології управління організацією; Управління проектами; Управління якістю в туризмі; Бренд-менеджмент.

Крім того, досягнення зазначеного результату навчання доповнюється за рахунок компонент вибіркового блоку: Електронна комерція і логістика в туризмі та Ринок туристичних послуг.

Проте, за вказаними у **Звіті** вибічковими освітніми компонентами **Моніторинг світового ринку туристичного послуг, Актуальні проблеми туризму і сфери послуг, Економіка міжнародного туризму досягнення результату навчання РН 6 не передбачено освітньою програмою.**

РН 12 - Здатність формувати альтернативні стратегічні напрями розвитку організаційних систем туристичного бізнесу; вміння обґрунтовувати та розробляти плани впровадження новітніх туристичних продуктів відповідно до вимог ринку; володіння навичками розробки стратегічних і поточних заходів для забезпечення якості туристичного сервісу на

внутрішньому та зовнішніх ринках - **забезпечується, у першу чергу, обов'язковими освітніми компонентами:** Публічне адміністрування і соціальна відповідальність; Інформаційні системи і технології управління організацією; Стратегічне управління корпораціями у туризмі; Управління проектами; Фінансовий менеджмент; Управління потенціалом та діагностика діяльності підприємств; Управління інноваціями в туризмі; Бренд-менеджмент.

Крім того, досягнення зазначеного результату навчання доповнюється за рахунок компонент вибіркового блоку: Поведінка споживачів послуг гостинності, Електронна комерція і логістика в туризмі, Інноваційні моделі обслуговування іноземних туристів.

Одночасно зауважуємо, що **досягнення результату навчання РН 12 за вказаними у Звіті вибічковими освітніми компонентами Актуальні проблеми туризму і сфери послуг не передбачено освітньою програмою.**

РН 15 - Володіти знаннями в галузі етнічних, соціально-культурних, історичних, географічних та інших особливостей туристичних регіонів з метою формування адресного туристичного продукту та забезпечення високого рівня якості туристичних послуг; навички здійснення сегментації туристичного ринку на основі мотивів та споживчих характеристик туристичних послуг – **забезпечується освітньою компонентою** Іноземна мова у професійному середовищі та доповнюється за рахунок компонент вибіркового блоку: Ринок туристичних послуг або Моніторинг світового ринку туристичного послуг, Поведінка споживачів сфери гостинності.

Досягнення результату РН 15 за вказаними у Звіті вибічковими освітніми компонентами Актуальні проблеми туризму і сфери послуг, Стратегічний менеджмент та маркетинг (за видами економічної діяльності), Економіка міжнародного туризму не передбачено освітньою програмою.

РН 16 - Володіння глибокими знаннями в галузі формування та реалізації туристичного продукту на основі стратегічного маркетингу та управління корпораціями в туризмі, а також логістичного сервісу; вміння створювати ефективні комунікаційно-організаційні структури та зовнішні інтеграційні об'єднання для забезпечення якісного туристичного обслуговування клієнтури; здатність давати оцінку потреб цільових груп споживачів туристичних продуктів з метою підвищення якості формування комплексу маркетингу туристичної фірми - **забезпечується, перш за все, за рахунок обов'язкових освітніх компонент:** Інформаційні системи і технології управління організацією; Стратегічне управління корпораціями у туризмі; Управління проектами; Фінансовий менеджмент; Управління

інноваціями в туризмі; Управління інноваціями в туризмі; Науково-дослідна практика (у тому числі виконання кваліфікаційної роботи).

Крім того, досягнення зазначеного результату навчання доповнюється за рахунок компонент вибіркового блоку: Моніторинг світового ринку туристичного послуг; Поведінка споживачів послуг гостинності та Економіка міжнародного туризму; Стратегічний менеджмент та маркетинг (за видами економічної діяльності).

Проте за вказаним у **Звіті** вибіркоким компонентом **Електронна комерція і логістика в туризмі** досягнення результату навчання РН 16 не передбачено освітньою програмою.

РН 17 - Володіння навичками комплексного використання інструментарію маркетингу щодо удосконалення процесів вибору цільового ринку туристичними підприємствами; глибокі знання щодо проведення постійного моніторингу національного та міжнародного туристичного ринку з метою підвищення якості обслуговування клієнтів фірми, вибору найбільш конкурентоспроможних напрямків туристичних подорожей; вміння розроблювати засоби комунікативного впливу на модель поведінки цільових споживачів туристичного продукту - **забезпечується за рахунок обов'язкових компонент:** Методологія та організація наукових досліджень; Управління потенціалом та діагностика діяльності підприємств; Управління якістю в туризмі; Бренд-менеджмент.

Крім того, досягнення зазначеного результату навчання доповнюється за рахунок компонент вибіркового блоку: Моніторинг світового ринку туристичного послуг; Поведінка споживачів сфери гостинності; Стратегічний менеджмент і маркетинг (за видами економічної діяльності); Електронна комерція і логістика в туризмі.

За вказаним у **Звіті** вибіркоким компонентом **Ринок туристичних послуг** досягнення результату навчання РН 17 не передбачено освітньою програмою.

РН 18 - Вміння організовувати туристичні заходи в спеціалізованих сферах туристичної діяльності, у відповідності до міжнародних та національних стандартів, правил та вимог до якості туристичних послуг, зокрема в сфері спортивного, індустріального, мисливського, пригодницького та інших видах туризму - **забезпечується такими обов'язковими освітніми компонентами:** Інформаційні системи і технології управління організацією; Методологія та організація наукових досліджень; Іноземна мова у професійному середовищі; Управління проектами; Фінансовий менеджмент; Управління інноваціями в туризмі.

Крім того, досягнення зазначеного результату навчання доповнюється за рахунок компонент вибіркового блоку: Ринок туристичних послуг; Актуальні

проблеми туризму і сфери послуг; Правове регулювання туристичної діяльності.

За вказаним у **Звіті** вибіркоким компонентом **Інноваційні моделі обслуговування іноземних туристів досягнення результату навчання РН 18 не передбачено освітньою програмою.**

РН-19 - Знання основ теорії держави і права, основних прав і свобод людини, методів правового регулювання економіки, захисту навколишнього середовища; розуміння сутності природно-суспільних явищ, теорій, принципів та основ розвитку туристичної сфери, природи і мислення, уміння оперувати соціально-філософськими категоріями та поняттями - **забезпечується як обов'язковим освітнім компонентом** Публічне адміністрування і соціальна відповідальність бізнесу, так і за рахунок вибірових освітніх компонентів: Правове регулювання туристичної діяльності; Актуальні проблеми туризму і сфери послуг; Економіка міжнародного туризму.

Таким чином, зазначаємо, що **усі програмні результати (100%) забезпечуються освітніми компонентами, які включені до нормативної складової освітньо-професійної програми «Туризм», яка реалізується на другому (магістерському) рівні вищої освіти.**

Зауваження 2

Деякі програмні результати навчання дублюються або частково дублюються (наприклад, РН 1 та РН 8; РН 9 та РН 12; РН 10 та РН 21; РН 13 та РН 14 та ін.).

Стосовно даного зауваження слід зазначити, що дублювання між вказаними РН 10 та РН 21 відсутнє; часткове дублювання у таких програмних результатах як: РН 1 та РН 8; РН 9 та РН 12 було обумовлено доповненням або посиленням деяких програмних результатів навчання для більш чіткого співвіднесення певного результату навчання з компетентностями. Повне дублювання РН 13 та РН 14 є технічною помилкою.

З 1 вересня 2019 року було введено в дію оновлену ОП «Туризм» для другого (магістерського) рівня вищої освіти (<http://mdu.in.ua/Ucheb/OPP/mag-2019/turizm.pdf>), яку було розроблено відповідно до проекту стандарту вищої освіти за спеціальністю 242 Туризм для другого (магістерського) рівня вищої освіти, де відсутнє дублювання програмних результатів навчання.

Зауваження 3

Державний кваліфікаційний екзамен включає теоретичні питання та практичні завдання з дисципліни, яка відповідає лише одному із двох

блоків вибіркових дисциплін, які запропоновані та обумовлюються наявністю спеціалізації освітньо-професійної програми - дисципліна "Стратегічний менеджмент та маркетинг (за видами економічної діяльності)" (спеціалізація "Туристична діяльність").

Для державної атестації здобувачів ОП «Туризм» за другим (магістерським) рівнем була розроблена Програма державного кваліфікаційного екзамену (затверджена на засіданні вченої ради ЕПФ протокол № 11 від 18.06.2019 р.), яка включає наступні нормативні дисципліни: «Публічне адміністрування і соціальна відповідальність»; «Управління проектами»; «Управління потенціалом та діагностика діяльності підприємств»; «Управління якістю в туризмі» (80%) та одну варіативну дисципліну «Стратегічний менеджмент та маркетинг (за видами економічної діяльності)», яка відповідає обраній студентами спеціалізації «Туристична діяльність» згідно Наказу № 710 від 27.09.2018 р. «Про формування груп для вивчення дисциплін циклу професійної підготовки за вибором студентів денної та заочної форми навчання 2018-2019 н.р., 2019-2020 н.р.». Включення зазначеної дисципліни до Програми державної атестації обумовлено тими програмними результатами, які забезпечуються в процесі вивчення цієї дисципліни (РН 3, РН 5, РН 7, РН 9, РН 11, РН 12, РН 16, РН 17, РН 21, РН 22, РН 23, РН 24).

Зауваження 4

Мають місце певні недоліки та неточності у навчальному плані підготовки магістрів спеціальності 242 "Туризм" у Маріупольському державному університеті. Наприклад, навчальний план містить інформацію, що він може бути використаний і для денної, і для заочної форми навчання, але заочна форма навчання передбачає інший бюджет часу на аудиторну роботу; державний кваліфікаційний екзамен містить теоретичні та практичні завдання із дисципліни, що відноситься до вибіркових; неправильно подано узагальнену інформацію щодо семестру, у якому передбачено курсову роботу; у графіку навчального процесу окремо не визначено, а у самому плані фігурує 3д семестр та ін.

У МДУ для ОП «Туризм» розроблено Типовий навчальний план для денної і заочної форм навчання. На основі типового плану кафедра розробляє окремо робочі плани для денної та заочної форм навчання, в якому представлено графік навчального процесу і відповідний бюджет часу для форм навчання.

У навчальному плані ОПП «Туризм» визначено, що курсова робота як окремий освітній компонент, виконується в 3 (третьому) семестрі протягом теоретичного навчання, формою підсумкового контролю є захист курсової роботи, який проводиться у формі диференційованого заліку відповідно до

п.1.5. Положення про організацію контролю та оцінювання успішності навчання здобувачів вищої освіти у МДУ, http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennia/polozhennja_pro_organizaciju_kontrolju_ta_ocinjuva.pdf), що відповідно відображено у плані позначкою «Зд».

Зауваження 5

Здобувачі не мають можливості обрати дисципліни з інших ОП/підрозділів ЗВО; здобувачі вищої освіти лише частково інформуються про зміст дисциплін; кількість запропонованих на вибір дисциплін є недостатньо великою (вибір пропонується здійснювати за спеціалізаціями “Туристична діяльність” та “Міжнародний туризм”, усього можна обрати 6 із 12 дисциплін, у межах спеціалізацій не передбачені альтернативи).

Структура освітньо-професійної програми «Туризм», що реалізується на другому (магістерському) рівні вищої освіти у Маріупольському державному університеті, передбачає **індивідуальний вибір здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін у обсязі 27%**, що відповідає статті 62, п. 15 Закону України «Про вищу освіту».

В МДУ визначена конкретна процедура щодо організаційного забезпечення обрання дисциплін, яка регулюється відповідними документами: Положення про організацію освітнього процесу у Маріупольському державному університеті (http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennia/polozhennja_pro_organizaciju_osvitnog_o_procesu.pdf), Положення про вибіркові дисципліни у Маріупольському державному університеті (http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennia/polozhennja_pro_vibirkovi_disciplini_u_mariupolsko.pdf), заяви щодо вибору навчальних дисциплін; витяг із наказу від 27.09.2018 р. № 710 “Про формування груп для вивчення дисциплін циклу професійної підготовки за вибором студентів денної та заочної форм навчання у 2018-2019 н.р., 2019-2020 н.р.”; витяг із наказу від 27.09.2019 р. № 759 “Про формування груп із вивчення дисциплін циклу професійної підготовки за вибором студентів денної та заочної форми навчання економіко-правового факультету у 2019-2020 н.р., 2020-2021 н.р.”.

Основними засобами інформування здобувачів вищої освіти є: офіційний сайт МДУ, сайти факультетів університету, ефективно функціонуючий інститут кураторства академічних груп, які **забезпечують дієву комунікацію** між здобувачами вищої освіти та структурними підрозділами університету. Усі здобувачі вищої освіти інформуються про зміст дисциплін на кураторських годинах шляхом додаткового ознайомлення з каталогом елективних дисциплін для здійснення зваженого вибору дисциплін шляхом написання заяв.

Зауваження 6

Маріупольський державний університет не має чіткої політики стосовно розвитку soft skills у своїх здобувачів вищої освіти та, певною мірою, викладачів, не досліджує запити здобувачів вищої освіти, викладачів, працедавців щодо розвитку soft skills.

Маріупольський державний університет **активно впроваджує політику щодо розвитку soft skills у здобувачів вищої освіти**, що було відзначено за результатами роботи Експертної комісії, яка проводила з 18 по 20 листопада 2019 р. акредитаційну експертизу освітньої програми «Публічне управління та адміністрування» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

Політика розвитку soft skills реалізується в МДУ, зокрема, через залучення студентів та викладачів до різного роду активностей та суспільної роботи. Так, у жовтні 2019 р. студенти МДУ разом з молоддю Української академії лідерства долучились до роботи Всеукраїнського молодіжного форуму «Кожне завтра розпочинається вже сьогодні», у рамках якого було розроблено молодіжну стратегію «Україна 2030: країна, в якій ми хочемо жити», що була презентована Президенту України Володимирі Зеленському і Тимчасово повіреному у справах США в Україні Вільяму Тейлору. (http://mdu.in.ua/news/u_mdu_urochisto_vidkrili_vseukrajinskij_molodizhnij_forum_kozhne_zavtra_rozpochinaetsja_vzhe_sogodni/2019-10-28-3350). Здобувачі вищої освіти МДУ брали участь у розробці Стратегії розвитку м. Маріуполь у складі ГО «Фонд розвитку м. Маріуполь», де формуються навички роботи в команді, обговорення проблем в загальному колі критичного мислення та здатність логічно і системно мислити.

Здобувачі ОП «Туризм» беруть участь у конференціях, круглих столах, семінарах, що проводяться на рівні факультету, університету та міста, що дає можливість їм удосконалювати комунікативні навички, навчитись проводити самопрезентацію, брати на себе відповідальність за прийняті рішення.

Так, у 2018 році студенти взяли участь у першому туристичному зльоті, який було ініційовано та проведено в МДУ кафедрою менеджменту (http://mdu.in.ua/news/studenti_ta_vikladachi_mdu_proveli_pershij_turistichnij_zlit_na_bazi_universitetu/2019-05-10-3065). У ході заходу відбулися змагання команд студентів із розробки туристичних маршрутів. У 2019 році у МДУ було проведено Круглий стіл «Маріуполь туристичний: проблеми і сучасні тенденції розвитку» із залученням стейкхолдерів. У межах заходу був проведений конкурс студентських проєктів на тему «Стратегія розвитку Маріуполя туристичного»

http://mdu.in.ua/news/u_mdu_projshla_naukova_konferencija_z_menedzhmentu_do_vsesvitnogo_dnja_turizmu/2019-09-27-3275. На таких заходах значна увага приділяється формуванню у студентів практичних навичок спілкування, обґрунтуванню власної думки. ОП дозволяє забезпечити набуття магістрами соціальних навичок упродовж усього періоду навчання за рахунок групових

форм навчальної роботи, спрямованих на розвиток навичок пошуку та аналізу інформації, креативності, нестандартного творчого мислення та бачення шляхів вирішення проблемних ситуацій тощо.

В університеті досліджуються запити здобувачів вищої освіти щодо розвитку soft-skills під час проведення кураторських годин, а також за допомогою такого інструменту, як загальноуніверситетське анкетування студентів: Анкета «Позанавчальна діяльність очима студента» (https://docs.google.com/forms/d/1vwFr5Jz21_IxQ7sJRJs7K_0frVXARQsLJ3X6LMZdz80/viewform?edit_requested=true); Анкета «Аналіз якості вищої освіти» (<https://docs.google.com/forms/d/12E8zirTWhsh7HjTDCzzmMTjR-9UNU0I8UwSmq7ignyI/edit>); Телеграм https://t.me/mdu_mariupol/1155; Інстаграм https://www.instagram.com/p/B36b5CF_f2/?igshid=1x91v1c3r474r&fbclid=IwAR00O4szqQH17hrTrmr4Nd2UCZ65YMD9QC6uIz63uXNGDoWrFFmZgAfq4ZQ; Фейсбук <https://www.facebook.com/mdu.mariupol/photos/a.586372448151481/2296873887101320/?type=3&theater>; Твіттер https://twitter.com/mgu_mariupol/status/1186550530555953152)

Розвитку soft skills у викладачів сприяють Міжнародні проекти, до яких залучено науково-педагогічних працівників МДУ. Так, в межах Програми розвитку лідерського потенціалу університетів України протягом двох років університетська команда, яка включала керівництво, викладачів та студентів МДУ, була задіяна у навчальних тренінгах та семінарах з лідерства, які проводили досвідчені тренери Фундації лідерства вищої освіти з Великої Британії (British Council).

Крім того, в МДУ успішно розвивається «Школа педагогічної майстерності викладачів МДУ», яка забезпечує підвищення психолого-педагогічної і методичної компетентності викладачів, сприяє їх професійному самовдосконаленню, розвитку лідерських якостей тощо.

Таким чином, Маріупольський державний університет здійснює цілеспрямовану роботу щодо розвитку soft skills, як у здобувачів вищої освіти, так і у науково-педагогічних працівників, і бачить її вдосконалення шляхом включення у вибіркову частину освітньо-професійних програм, що розвиваються в університеті, навчальних дисциплін, що передбачають набуття здобувачами вищої освіти додаткових soft skills.

Зауваження 7

Маріупольський державний університет практично не вживає заходів для того, щоб реалістично оцінити, яким є обсяг самостійної роботи, у середньому потрібний здобувачеві для належного опанування цієї дисципліни.

За всіма освітніми компонентами ОП «Туризм», що реалізується на другому (магістерському) рівні **аудиторне навантаження розподілялося**

відповідно до норм, рекомендованих МОН України (Лист МОН № 1/9-126 від 13.03.15 року) у частині збільшення годин на самостійну роботу до 2/3 кредиту ЄКТС (https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46385/).

У Маріупольському державному університеті відповідно до «Положення про організація освітнього процесу в Маріупольському державному університеті» визначено, що час, відведений для самостійної роботи студента, повинен становити не менше $\frac{1}{2}$ та не більше $\frac{2}{3}$ від загального обсягу часу студента для вивчення конкретної дисципліни.

Зворотній зв'язок із здобувачами вищої освіти забезпечується шляхом проведення опитування (<https://docs.google.com/forms/d/12E8zirTWhsh7HjTDCzzmMTjR-9UNU0I8UwSmq7ignyl/edit>); на навчальних заняттях, де викладачі роз'яснюють студентам, які види самостійної роботи передбачено за кожною дисципліною, і обговорюють питання щодо необхідного часу для їх виконання.

Крім того, бюджет часу для аудиторної та самостійної роботи за кожною навчальною дисципліною обговорюється на засіданнях кафедр, науково-методичних комісій і вчених рад факультету.

Гарант освітньої програми

А. В. Балабаниць

Т. в. о. ректора

М. В. Трофименко